

105412

A v s k r i f t .

Fru Marta Steinsvik.

O s l o .

Jeg har nettopp lest igjennom Deres bok "Frømodige Ytringer". Der hvor jeg kan kontrollere Deres opplysninger, viser det sig å være adskillige feil og unøyaktigheter. Særlig har biskop Berggrav fått en meningsløs og urettferdig behandling. La mig på et eneste punkt gjøre Dem oppmerksom på en opplysning som er meget i strid med sannheten. De forteller side 6 og 7 at biskoppen "med høyttaler gjennemstreiftet Nordmarka og landet like opp til Ringerike og advarte fortrinsvis ungdommen mot å sette sig til motverge mot tyskerne". - Det er gjentagne ganger gjort oppmerksom på at dette er loddrett tysk løgn, spredt gjennom bladet Signal. Hvordan det hele henger sammen får De bl.a. beskjed om gjennom Berggravs bok "Da kampen kom".

Når De nå er gjort oppmerksom på denne feil, og De dermed vet at De har kommet i skade for å spre for tusener av mennesker en tysk løgnhistorie, vil det interesse mig meget å høre hva De vil gjøre for å rette på det. Man skal ikke si falsk vidnespyrd om sin neste. Deres svar vil for mig bety meget når jeg skal vurdere det andre De har å bære frem.

Ærbødigst

(sign.) Dagfinn Hauge

Marta Steinsvik.
Kvål st.

Kvål den 4. juli 1947.

Herr Pastor Dagfinn Hauge,
O s l o .

Deres brev av 24/6 har jeg mottatt. Jeg er for tiden på ferie og har derfor ikke hatt forhånden Berggravs bok og visse papirer som jeg anså nødvendige for å besvare Deres brev. Det har tatt meg endel tid å få tak i dette. Derfor kommer mitt svar først nå.

Det skulle ha gledet meg meget om min beretning om Berggravs ferd til Ringerike bare hadde vært en "tysk løgnhistorie". Jeg ville i så fall ubetinget ha rettet min fremstilling i et eventuelt nytt opplag av min bok og gjort biskoppen offentlig unnskyldning for feilen.

Men for å bli overbevist om at min beretning bare er en tysk løgnhistorie kreves der riktignok solidere bevis enn en løs påstand fra Deres side, bygget på en delvis uriktig fremstilling i Berggravs bok, som forøvrig etter min mening mere bekrefter enn avkrefter min egen kortfattede omtale av saken. Mere derom senere.

Jeg skal i det følgende først gjøre rede for det grunnlag jeg har bygget min beretning på. I professor Skeies brosjyre "Forhandlingene med tyskerne 1940", side 7, leser vi:

"Det var antagelig et ledd i den forståelse som således var kommet istand mellem tyskerne og representative menn i Oslo, at biskop Berggrav søkte å stanse den motstand som ble gjort av uorganiserte nordmenn. Han reiste i dette øyemed til Krokskogen, og etter sin hjemkomst holdt han tirsdag den 16. april om ettermiddagen en radiotale, hvori han bl.a. sa: "Under en reise som jeg igår gjorde oppover landet for å se til sivilbefolkningen og bistå med oppklaring av unødige misforståelser slo det mig at enkelte ikke er klar over noen vesentlige ting. De tror at det å skyte på en soldat er fri sak for alle og enhver, ja kanskje noen mener det er plikt. De vet ikke at i krig er det meget bestemte regler og avtaler og at bare krigere kan føre krig. Sivilbefolkningen må avholde sig fra enhver innblanding. Hvis noen fra sitt vindu ser en tropp marsjere forbi, og så løsner et skudd mot den, så har han ikke bare brutt krigens lov, men han har utfordret til den værste gjengjeldelse mot uskyldige som tenkes kan. Et slikt skudd har i krigene ofte kostet 100 uskyldige mennesker livet. Sivile som voldelig blander sig inn i krigen ved sabotasje eller annet, gjør den største forbrytelse mot sine landsmenn. La oss vise disiplin. -----

Sivile må aldri bære våpen. Etter krigsloven er de da franktjører og blir skutt. Alle krigshandlinger er forbeholdt uniformerte og organiserte tropper.

Legg merke til disse ting. Riksadvokaten opplyste om dem i avisene forleden ved å vise til Haagerkonvensjonen. Uniformerte og organiserte soldater er det som er under krigens lovs beskyttelse om de blir tatt til fange eller overgir sig.

Jeg har nettopp talt med Høyesterettsjustitiarius om disse forhold. Vi var enige om at det burde bli gjort oppmerksom på dem i radio, fordi vi ser det som vår plikt å redde menneskeliv.---

Mange har også meget av ridderlighet å fortelle om tyskerne. Til den fulle sannhet hører også dette."

(Prof. Skeies sitat av Berggravs radiotale er her endel forkortet. Den finnes i sin helhet trykt i "Kirke og Kultur", årgang 1940, og som bilag i Berggravs bok "Da kampen kom")

Berggrav forteller altså her selv hva han sa til folk på turen sin oppover til Ringerike den 15. april 1940. Der var mange norske øyen- og øren-vidner. Ett av disse har uttalt at hadde han hatt skytevåpen, ville han "skutt biskoppen ned som en hund".

Biskoppen ble fotografert på turen i sin bil med høyttaleren. Jeg har selv hatt et faksimile av fotografiet i min hånd.

Hva kunne så grunnen være til nevnte øyenvidnes harme over biskoppens ord, slynget med høyttaleren ut over de distrikter han passerte? At de tyske militære myndigheter bifaldd denne Berggravske fortolkning av folkeretten er ikke så underlig. Vår høyeste norske, juridiske autoritet, professor dr. juris Jon Skeie, synes imidlertid å være av en annen mening. Han skriver i sin før omtalte brosjyre på side 9:

"Den folkerettslære som bispen forkynte med henvisning til de to juridiske autoriteter, stemmer imidlertid ikke med Haag-konvensjonens reglement om landkrigens lover og sedvaner. Det heter ganske visst i artikkel 1: Krigens love, rettigheter og plikter finner ikke alene anvendelse på armeen, men også på militser og korps av frivillige som oppfyller følgende betingelser: 1. at de har over seg en person som er ansvarlig for sine underordnede, 2. at de har ett fast kjennetegn, som kan gjenkjennes på avstand, 3. at de bærer sine våpen åpent, og 4. at de i sine operasjoner retter seg etter krigens lover og sedvaner. - Men i artikkel 2 bestemmer reglementet videre: Befolkningen på et ikke okkupert landområde som, når fienden nærmer seg, av egen drift griper til våpen for å bekjempe de innrykkende tropper, uten å ha hatt tid til å organisere seg i overensstemmelse med første artikkel, skal betraktes som krigførende, hvis den bærer sine våpen åpent og hvis den overholder krigens love og sedvaner."

"De sivile som Berggrav hadde talt til på sin reise, kjempet på et område som ennå ikke var okkupert. og advarslen i hans radiotale var generell, den gjaldt hele landet. At betingel-

- 3 -

sone for siviles forsvarsrett etter art. 2 var tilstede, kunne der ikke være tvil om, det tyske overfall var jo kommet så plutselig at ikke engang noen del av hæren var mobilisert den 9. april. Og ved besettelsen av magasinene og avbrytelsen av telegraf- og telefonledninger var der på de fleste steder heller ikke i de følgende dager blitt anledning til en ordnet mobilisering overensstemmende med forskriftene i den siterte artikkel 1. Bispen introduserer, som vi har sett, videre den lære at den sivile som har løst ett skudd til landets forsvar derved har utfordret til "den værste gjengjeldelse mot uskyldige som tenkes kan". Også denne lære er i åpenbar strid med folkeretten. Selv om en mann skyter en fiendtlig soldat på et okkupert område, har fienden ikke rett til å hevne sig ved straff mot uskyldige. Haagerkonvensjonens reglement bestemmer i art. 50 i avdeling III om fiendens myndighet på et okkupert område: "ingen fellesstraff - pengestraff eller annen straff - kan ilegges befolkningen på grunn av enkeltpersoners handlinger, når befolkningen ikke derfor kan betraktes som solidarisk ansvarlig". Men tyskerne hadde nok interesse av at begge disse vranglærer ble förkynt - og det av en biskop i den norske kirke".

Så langt professor Skeie.

Mener De, herr Pastor, at professorens fremstilling, som jo i skarphet langt overgår min korte omtale av saken, og som helt samstemmer med min bedømmelse av Berggravs opptreden, også bare er en "tysk løgnhistorie"?

Jeg har imidlertid ikke bare mitt kjennskap til saken fra professor Skeies brosjyre, som jo forøvrig må anses som kildeskrift. Jeg har også mottatt en førstehånds beretning om ekspedisjonen i sin helhet fra en norsk direktør som Berggrav kan takke for at han oppnådde kontakt med general Engelbrecht.

Direktøren, som jeg anser for en absolutt pålitelig mann, har meddelt meg:

Endel unge norske vernepliktige var i de første dage etter den tyske invasjon dradd opp gjennom Nordmarken og videre oppover Kroksskogen for å stanse den tyske fiende, som enda ikke var nådd til disse distrikter. Da det ryktes at fienden var på vei nordover, ble foreldre og slektninger av disse unge menn engstelige for deres skjebne. Biskop Berggrav, hvis sønn også var med blandt dem, fannt da på at man skulle henvende seg til den tyske overkommando med bønn om at de unge menns liv måtte spares. De var antagelig

uten uniformer, og de ville da formodentlig av tyskerne bli betraktet som franktirører og uten nåde og barmhjertighet, skutt. For å forebygge dette skulle Berggrav reise oppover og prøve å få dem frigitt. Man gikk ut fra som selvsagt at de ville bli fanget av tyskerne. Berggrav fremstiller det i sin bok som om han etter instendig oppfordring fra norske og tyske myndigheter foretok denne ekspedisjon. Ifølge direktørens forklaring er dette ikke riktig. Det var Berggrav selv, som lenge forgjeves søkte å få først Falkenhorst og siden general Engelbrecht i tale. Det lykkedes ham tilslutt ved nevnte direktørs hjelp å komme inn til general Engelbrecht. Den norske direktør hadde på en av sine Tysklandsreiser for år tilbake mottatt et egenhendig brev fra Hitler. Ved å forevise dette brev slapp direktøren inn til generalen og fikk forelagt ham saken og bedt om at biskoppen måtte få en konferanse. Generalen gikk omsider med på dette, og det lykkedes Berggrav å få generalens tillatelse til å reise oppover landet og om mulig redde de før omtalte unge kjempere. I sin bok antyder biskoppen at generalen sørget for reiseutstyret, men han unnlater å nevne at han reiste i tysk panserbil og med tysk sjåfør. Derimot legger han ikke skjul på at han ga seg ut for å være utsending fra det Røde Kors.

Forøvrig stemmer biskoppens beretning i boken med direktørens. Det viste seg at det ikke sto noe på med "guttene". 400-500 av dem var dradd oppover på ski til Stubdal og videre til Haug. Tyskerne hadde ikke da nådd så langt opp som til Stubdal.

Biskoppen vendte så fornøyet tilbake til Oslo. Han hadde fått ordre til å avgi rapport til general Engelbrecht. Direktøren forteller at det var - eller ble - dekket et godt aftensbord og at Berggrav måtte drikke skåler med den tyske general. Jeg husker ikke hva de skålte på, men det kan jo være likegyldig.

Som De vil se, herr pastor, avviker biskoppens beretning endel fra den norske direktørs. Det blir da et spørsmål om hvem av disse to menn man skal tro. Direktøren har alle dage vært en sannferdig og pålitelig mann, det kan man derimot ikke beskyldte biskop Berggrav for, hvilket jeg i det følgende skal prøve å vise:

Biskoppen hadde som bekjent i et hyrdebrev av 23/10-1940 uttalt: "En tredie engstelse er kommet frem ved spørsmålet om å melde sig inn i N.S. Enhver må her følge sin overbevisning".

At biskoppen selv i den første okkupasjonstid mente disse

- 5 -

ord bokstavelig har jeg all grunn til å tro. En prest i Oslo har således personlig fortalt mig at han ble kalt til biskop Berggrav, som i samtalsens løp spurte ham om han var N.S. Dette benektet presten. "Nå ja", sa biskoppen, "om De hadde vært det, ville det jo ikke ha vært noe å si på det".

Som følge av biskoppens hyrdebrev meldte som bekjent mange seg inn i N.S.

Etter "frigjøringen" forsøker biskoppen å bortforklare sine tidligere ord og skriver i "Morgenbladet" av 31. juli 1945:

"Den som høsten 1940 ville si til sine folk at det var forræderi å melde seg inn i N.S., ble av det samme N.S. avskåret fra å si det offentlig eller endog si det høyt. Offentlig kunne vi bare si (23. oktober 1940): Enhver måtte følge sin overbevisning. Det går ikke an idag å forfuske denne kampanje, ved å late som om den betydde at hver mann ble stilt fritt, og at det altså ikke kunne være så farlig hva de gjorde. Akkurat det omvendte er sannheten. Parolen var - omsatt til språket idag - til landsforræderi må ingen la sig tvinge. Han får allikevel sitt fulle ansvar. Vi måtte bruke ord med dobbelt bunn".

I "Kirke og Kultur" for mai 1945 skriver han også bl.a.: "Vi måtte gjemme sannheten. Svikets og løgnens menn hadde ikke krav på å få sannheten av oss. Fremfor alt om vi derved brakte sannhetens sak i fare."

Er De, pastor Hauge, enig i Deres overhyrdes ord? Mener De at man kan bruke ord "med dobbelt bunn" og "gjemme sannheten", hvis det ikke passer en å komme frem med den?

På meg virker biskoppens ord som et gufs fra en antikristelig åndsmakt. For meg står det i hvert fall så at Gud ikke har bruk for løgner, hverken hvite eller sorte, og den som bare taler sant i gode dager men ikke når der er fare påferde, kan vel neppe gjøre krav på å kalles sannferdig.

Biskop Berggrav har gjennom førnevnte ord stemplet seg selv. At det ikke bare var tomme ord men at biskoppen også i praksis har gjort dem til rettesnor for sin opptreden er det nok av eksempler på. Men det hører jo ikke hjemme i denne forbindelse.

Det er et gammelt ord som sier: "Som Herren er, så følger ham hans svende", og det kan vel neppe være tvilsomt at biskop Berggravs "moral" har smittet over på i alle fall endel av hans underordnede geistlige. Det er således betegnende hva hans protesje pa-

- 6 -

stor Bonnevie-Svendsen etter frigjøringen blandt annet uttalte i et foredrag på et olsokstevne i Trøgstad:

"Under krigen var vi alle nødt til å leve mere eller mindre som banditter. Jeg var selv nødt til å la den almindelige moral være suspendert en stund."

Pastoren opplyser videre at han som medlem av Heimefrontens ledelse var med på organisert svartebørstrafikk, tyveri (orging) o.l. Pastoren syntes øyensynlig at denslags under okkupasjonen var helt i sin orden, men nå etter "freden" måtte man forlate denslags motoder og igjen bli bra og skikkelige mennesker, hevdet han.

Bonnevie-Svendsen høstet kraftig bifall for sitt interessante og lærerike foredrag.

En annen av biskop Berggravs underordnede, en prest ved en menighet i nærheten av Oslo, forteller at han og endel av hans kollegaer i bønn til Gud hadde spurt Gud, om det var tillatt å "likvidere" (d.v.s. snikmyrde) medlemmer av N.S. Til dette hadde Gud svart ja, sa han.

En ansett lege har overlatt meg kopien av et brev. Legen går god for brevskriverens absolutte troverdighet. Jeg siterer her et utdrag av dette brev:

"Prestene spurte Gud, og Gud svarte ja. Ja hva tror du de spurte Gud om? Jeg er rystet dypt inn i min sjel og slått med forferdelse, over denne tilståelse av en prest. Prestene tror at de spurte Gud og at Gud svarte ja på at den og den navngivne person blandt N.S.-folk, som man hadde utsett seg under krigen til å likvideres, skulle myrdes. Du vil nok si at det ikke er mulig og at det bare er ond snakk av tidligere N.S.-folk, men dessverre det er mere enn sant. Igår (her følger dato) var en dame jeg personlig kjenner, hun og hennes voksne sønn, gått opp til pastor ----- for å la seg stryke av Statskirken.

I den samtale som utspandt seg i sakens anledning meddelte pastoren (navnet er angitt i brevet men utelatt her. - M.S.) at prestene var blitt forelagt spørsmålet om godkjenning av likvidering av navngitte personer innen N.S. Han hadde personlig vært med på dette, og han spurte Gud om disse mennesker skulle likvideres, - myrdes heter det, når ikke rettmessig domstol feller dødsdom, - og Gud svarte ja.

|| Kan du tenke deg noe så opprørende av den norske kirke og en sådan vanhellighet og misbruk av Guds navn som dette?

- 7 -

Jeg er slått av vild forferdelse over slikt, og resultatet kan jo ikke bli annet enn at jeg omgående melder meg ut av Statskirken."

I brevet oppgis også navner på N.S.-personer som ble snikmyrdet, og hvis likvidasjon ifølge denne prests utsagn var godkjent og velsignet av Gud selv, t.eks. mordet på Faste Moe. Han ble skutt ned bakfra i Bygdø Alle, da han arm i arm med sin kone spaserte til sitt daglige arbeid. Nok av lignende "likvidasjoner" kunne nevnes. Som De sikkert vet, herr pastor, har utmeldelser av statskirken etter "frigjøringen" så å si hørt til dagens orden. Det er en trist foreteelse. Kirken er kirken. Den har bestått i snart tusen år og burde vernes om i gode og onde dage, selv om dens tjenere ikke alltid i like høy grad holder mål. Jeg tviler ikke i minste måte på at der innen den norske geistlige stand finnes mangfoldige prester som både er fromme og bra og moralsk uangripelige, men det lar seg vanskelig nekte at der innen den norske kirke har funnet en utglidning sted. At biskop Berggrav ikke kan frikjennes for skyld i den anledning er vistnok manges mening. Spesielt har hans hårde og kolde skrift "Folkedommen over N.S." utvilsomt støtt mange bort fra kirken. Selv ledende menn har måttet reagere overfor biskoppens innstilling. Jeg kan i den anledning sitere et brev til meg fra en av våre mest ansette høyesterettsdommere:

"Oslo, 7. september 1946

Fru Marta Steinsvik.

Hjertelig takk for skriftet "Frimodige Ytringer" som De har vært så elskværdig å sende meg. Jeg har lest det med megen interesse. Jeg kan riktignok ikke helt ut slutte meg til alt hva De har skrevet, Men også jeg mener at N.S.-folkene under "rettsoppgjøret" er behandlet langt hårdere enn det stemmer med rettferdighet og med gjeldende norske rettsregler. Og det har overrasket meg å finne biskop Berggrav blant de strengeste dommere. Hans artikkel i "For Kirke og Kultur" gjorde på meg et meget pinlig inntrykk.

Deres ærbødige (sign.) "

Vi har ønsket å gjøre samtlige prester i den norske kirke bekjent med de forhold som er omtalt i min brosjyre, "Frimodige Ytringer" og har derfor tilstillet alle geistlige et eksemplar. Hvorledes denne henvendelse blir opptatt, blir da hver enkelts sak å avgjøre.

- 8 -

De sier, herr pastor, at De har funnet adskillige "feil og unøyaktigheter" i brosjyren. Det er mere enn kriminalpolitiet under sin granskning har gjort, men hvis De har funnet noe virkelig uriktig, vil jeg være takknemlig for å få vite det. Det skal i så fall bli rettet i et eventuelt nytt opplag av boken.

Som De kanskje vet har mitt syn i flere år vært så svekket at jeg hverken kan lese eller skrive, men må diktere alt stenografisk til en sekretær, som siden linje for linje må lese det opp for meg. Det er en tungvint arbeidsmåte, og selv med den største omhu og samvittighetsfullhet og en likefrem pirket nøyaktighet er det ikke utenkelig at enkelte trykkfeil og mindre skrivefeil uten mitt vitende kan ha innsneket seg i boken. Et par sådanne unøyaktigheter gjorde jeg selv kriminalpolitiet oppmerksom på, men man anså dem for så bagatellmessige at de ikke ble regnet som feil.

Det vil interessere meg å få oppgitt de "adskillige feil og unøyaktigheter" som De omtaler i Deres brev. På forhånd mange takk for opplysningen.

Med beste hilsen

forbindtligst

(Sign.) Marta Steinsvik

A v o k r a f t .

Oslo, 2. august 1947.

Fru Marte Steinsvik,

Oslo.

Lesk for brev av 4. juli.

De sier i Deres bok s. 6 og 7 at biskopen "med høyttaler gjennomstreiftet Nordmarka og landet like opp til Ringen" og ad- varte fortrinnsvis ungdommen mot aa sette seg til ro i Norge mot tyskerne. Vi er naturligvis enig om at en slik formulering bare kan forstås som en militær aksjon, og at det er meningen at biskopen har brukt en høyttaler for aa advare mot en slik.

Det er ikke en tysk lögshistorie at biskopen drog til Krokkløva med høyttaler. Det er et faktum. Men det er lügen at han under denne turen advarte mot militær innsats, og det er lügen at han til dette formaal brukte høyttaler. (Som det fremgaar av Berggraves bok ble høyttaleren brukt til annet formaal). Det var tyskerne som først lanserte denne lögshistorien. Den gikk først i ordel blad i utlandet. Her i Norge har jeg sett både bilder og tekst i et blad som hettes Signa. De Berggraves kunne føre fram vidner paa at det var lügen, paa enkelte blader her i landet baslaglagt, ikke paa grunn av tys- kernes sinnssykdomlighet men paa grunn av frykt for amerikansk presse. De ville nemlig at amerikansk presse skulle sette fingeren paa tysk lögshistorier. Men den tyske lögshistorien gikk over hele landet. Jeg tror at endog London het paa den. Den ble avlivet saa godt som det lauder de dædende forhold lot seg gjøre. Ikke desto mindre ser- verte en Gelbois - vistnok kommunistisk Friheten - den like etter freden. De kunne Berggraves rykke ut med full forklaring, hva han har gjort i sin bok "De Kampen kom". Paa side 300 vil de kunne se at biskopens fremstilling er vitnefalsk. De kan nok, fru Steinsvik, forstå min forferdelse da jeg, som allerede i 1940 kjente sakens rette sam- menheng, enda i 1947 fant segvert den tyske lögshistorien.

Hva Deres brev angaar er aa bemerke at De den bygget Deres levisfærsl paa biskopens uttalelser til sivillbefolkningen. De har altså enda ikke bevist at biskopen har advart mot militær motstand. De har heller ikke bevist at biskopen har brukt høyttaleren til noe annet formaal enn det han selv oppgir i sin bok. Og naa venter jeg av Dem at De ubetinget retter Deres fremstilling og har biskopen offentlig og undskyløning. I saafall vil jeg med glede pøke ogsaa paa de andre feilene som jeg kjenner til.

Saken er at både jeg og de andre prestene i Oslo fulgte ganske godt med i det biskopen gjorde av innsats i 1940. Vi vet at det bildet De tegner av ham i den tiden er ganske skjevt. Jeg kan f. eks., forsikre Dem at biskopen aldri har sagt til noen prest eller noen annen at det ikke ville være noe aa si paa at de stod i N.S., forutsatt at det har vært tidlig tale om tiden etter 9. april. Det naa bare paa er misforståelse.

Det hyrdebrev som De uttaler var et rundskriv til prester og bare dem. Vi prester var saa godt orientert av biskopen at ingen av oss kunne være i tvil om hva han mente naar han snakket om aa følge sin overbevisning. I ethvert fall er det opplagt galt naar de sier at mange meldte seg inn i N.S. som følge av dette brev. Det ble nemlig offentlig kjent først etter freden, og siden da har N.S. folkene flittig brukt det for domstolene.

Med vennlig hilsen

(siga)

Dagfinn Hauge

Tromsø, den 25/3-1947.

Herr pastor Dagfinn Mouge,
Oslo.

I anledning Deres brev av 2.de., som har farten omkring fra Alesund i Sør-Trøndelag til Tromsø i Nordland, via Oslo, skal jeg laa bemerket:

Jeg har ikke lest den "tyske løgnhistorie" som skal ha stått i bladet "Signal". Jeg hadde overhode ingen anelse om at dette blad eksisterte, før De nevnte det i Deres forrige brev. Jeg har heller ikke lest artikler i "Friheten" eller andre blad om Berggravs reise til Ringerike. Heller ikke ante jeg at tyskerne hadde utsatt dette samt i pressen eller at de, saaledes som De forteller, hadde belegglagt de blader, hvori saken sto omtalt. Jeg gjorde i mitt forrige brev rede for de kilder som jeg bygget min beretning på, og da de ikke synes helt så oppfattet dette, skal jeg her gjenta det. Det er først og fremst Berggravs egen radiotale, inntatt i "Kirke og Kultur" for 1940, s. 315, jeg har gått ut fra. De som jeg spesielt har festet meg ved fra denne tale er som tidligere er nevnt:

"Under en reise som jeg i går gjorde oppover landet for å se til sivilbefolkningen og bistaa med oppklaring av forskjellige misforståelser ble det meg at enkelte ikke er klar over noen vesentlige ting. De tror at det å skyte på en soldat er fri sak for alle og enhver, ja kanskje noen mener det er en plikt. De vet ikke at i krig er det meget bestemte regler og avtaler og at bare krigere kan føre krig. Sivilbefolkningen må avholde seg fra enhver innblanding. Hvis noen fra sitt vindu ser en tropp marsjere forbi, og så løsner et skudd mot den, så har han ikke bare brutt krigens lov, men han har utfordret til den verste gjengjeldelse mot uskyldige som tenkes kan. Et slikt skudd kan i krigene ofte kostet loo uskyldige menneskers liv. Civile som voldelig blander seg inn i krigens ved sabotasje eller annet, gjør den største forbytelse mot sine landsmenn. De må vise disiplin.-----

Sivile må aldri bære væpen. Lutter krigsloven av de så framtirører og blir skutt. Alle krigshandlinger er forbeholdt uniformerte og organiserte tropper.

Legg merke til disse ting. Fiksesadvokaten opplyste om den i avisene forleden ved å vise til Hagerkonvensjonen. Uniformerte og organiserte soldater er det som er under krigens lovs beskyttelse og de blir tatt til fange eller overgir seg.

Jeg har nettopp talt med Høyesterettsjustitiarius om disse forhold. Vi var enige om at det burde bli gjort oppmerksom på den i radio, fordi vi ser det som vår plikt å redde menneskeliv.

Mange har ogsaa meget av ridderlighet å fortelle om tyskerne. Til den fulle sannhet hører ogsaa dette."

Som De vil erindre, anførte jeg i mitt forrige brev professor Skeies skarpe kritikk over denne Berggravs radiotale. Professoren påviser i sin brosjyre "Forhandlingene med tyskerne 1940", s. 9, at det på ingen måte er stridende mot folkeretten at nok flest, selv om de ikke er i militær uniform, forsvares seg mot en innrykkende fiende før distriktet er okkupert, og at selv på et okkupert område kan sivilbefolkningen ikke trekkes til ansvar for hva enkeltpersoner måtte begaa av krigshandlinger.

Prof. Skeie konkluderer, som anført i mitt forrige brev, med å si: "Tyskerne hadde nok interesse av at begge disse vranglærer ble forkynt og det av biskop i den norske kirke".

Det fremgaar altsaa, saavel av biskop Berggravs egen radiotale som av prof. Skeies kritikk av den at biskopens formaal